

# \**Оборотні активи*



**1. Оборотні активи  
підприємства їх  
класифікація та структура.**

**2. Кругообіг оборотніх  
активів підприємства.**

**3. Визначення потреби  
підприємства в оборотніх  
активах.**

**4. Оборотність та  
тривалість обороту  
оборотніх активів.**

# 1. Оборотні активи підприємства їх класифікація та структура

- \* **Оборотні активи** - це такі активи у формі предметів праці, які можуть бути перетворені у грошові кошти протягом одного календарного року або одного виробничого циклу. Постійна їх наявність забезпечує безперервний процес виробництва. Характерною особливістю оборотних активів є їх повне використання в кожному виробничому циклі та повне перенесення своєї вартості на готову продукцію.
- \* **Оборотні активи** - грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Значну частку оборотних активів на підприємствах складають запаси.
- \* **Запаси** - предмети праці, що призначені для обробки, переробки, використання у виробництві для господарських потреб, а також засоби праці, які підприємство включає до складу малоцінних та швидкозношуваних предметів.



\* Запаси - це активи, які:

\* а) зберігаються для продажу за умов звичайної господарської діяльності, або

\* б) знаходяться в процесі виробництва для такого продажу, або

\* в) призначені для споживання у виробничому процесі чи при наданні послуг.

**Запаси включають:**

товари, що були придбані та зберігаються для перепродажу, до складу яких відносять землю та іншу нерухомість, придбану для перепродажу;

готову вироблену продукцію;

# До різновидностей оборотних активів належать:

## \* 1. Запаси

- \* 1.1. **Виробничі запаси** - запаси сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу, які входять до складу продукції, що виготовляється, або є необхідними компонентами при її виготовленні.
- \* **Напівфабрикати** - це продукція, що не пройшла всіх установлених технологічним процесом стадій виробництва й потребує доопрацювання або укомплектування.
- \* 1.2. **Тварини на вирощуванні та відгодівлі** - дорослі тварини на відгодівлі та в нагулі, птиця, звірі, кролики, дорослі тварини, вибракувані із основного стада для реалізації, та молодняк тварин.
- \* 1.3. **Незавершене виробництво** - витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги) на календарну дату.
- \* 1.4. **Готова продукція** - запаси виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, є незавершеним виробництвом.

## \*2. Кошти, розрахунки та інші активи.

- \* 2.1. **Векселі одержані** - заборгованість (боргові зобов'язання) покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена векселями (борговими розписками).
- \* 2.2. **Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги** - заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем). До активів включається чиста реалізаційна вартість, яка визначається шляхом вирахування з дебіторської заборгованості резерву сумнівних боргів.
- \* 2.3. **Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом** - заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету.
- \* 2.4. **Дебіторська заборгованість за виданими авансами** - аванси, надані іншим підприємствам у рахунок наступних надходжень активів.
- \* 2.5. **Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів** - нараховані дивіденди, проценти, роялті тощо, що підлягають надходженню.

- \* 2.6. **Дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків** - заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішньовідомчих розрахунків.
- \* 2.7. **Інша поточна дебіторська заборгованість** - заборгованість працівників підприємства по інших операціях, наприклад, за товари, придбані в кредит, або за отриманими від підприємства позиками.
- \* 2.8. **Поточні фінансові інвестиції** - фінансові інвестиції на строк, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів).
- \* 2.9. **Грошові кошти та їх еквіваленти** - кошти в касі, на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій, а також еквіваленти грошових коштів в національній та іноземній валютах. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, включаються до складу необоротних активів.
- \* 2.10. **Інші оборотні активи** - оборотні активи, як зобов'язання перед підприємством за його майно.
- \* 2.11. **Витрати майбутніх періодів** - витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів. До витрат майбутніх періодів відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості, освоєнням нових виробництв та агрегатів, сплачені авансом орендні платежі, оплата страхового поліса, передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.



# Структура і склад оборотних засобів підприємства

Виробничі оборотні фонди

Виробничі запаси

1. Сировина основні матеріали покупні напівфабрикати комплектуючі вироби.  
2. Допоміжні матеріали.  
3. Малоцінні та швидкозношувальні предмети.

Засоби виробничих витрат

1. Незавершене виробництво.  
2. Напівфабрикати власного виробництва.  
3. Витрати майбутніх періодів.

Фонди обігу

Готова продукція

1. Готова продукція на складі підприємства.  
2. Відвантажена але не оплачена продукція.

Грошові кошти

1. Розрахунки з дебіторами.  
2. Дохідні активи.  
3. Грошові кошти та їх еквіваленти в національній та іноземній валюті

# Оборотні активи класифікуються по таким ознакам:

1. По функціональній ролі в процесі операційної діяльності:

- \* - оборотні виробничі фонди:
  - \* а) *сировина і матеріали*. Сировина - це те, що дано природою або виготовлено у сільському господарстві. Матеріали - це те, що піддано промисловій обробці. Ця частина оборотного капіталу передає свої природні властивості продукту, що виготовляється, є активним елементом створення його споживної вартості, становить його матеріальну основу. Наприклад, у галузях виробництва, які виготовляють предмети споживання, витрати на цю складову оборотного капіталу становлять значний відсоток у загальних витратах, на транспорті та у добувній промисловості ці витрати відсутні;
  - \* б) *допоміжні матеріали*. Ця частина оборотного капіталу не передає свої природні властивості продукту, що виготовляється, і не бере безпосередньої участі у створенні споживчої вартості, але вона необхідна для нормального функціонування знарядь праці. До цієї групи включають паливно-енергетичні та мастильні матеріали;



- \* в) інші складові оборотного капіталу. До них в основному належать ті знаряддя праці, які за своїми ознаками не включаються до основного капіталу, наприклад, малоцінний інвентар, інструменти, що швидко зношуються, запасні частини.
- \* - *оборотні фонди* - кошти, що авансуються на наймання робочої сили, на оплату її праці. Це пов'язано з тим, що після реалізації товарів підприємець одержує гроші і сплачує працівникам їх заробітну плату. Кошти, авансовані підприємцем на наймання робочої сили, повністю повернуться до нього протягом одного кругообігу.
- \* - *фонди обігу* - забезпечують реалізацію продукції, купівлю необхідних для виробництва ресурсів (готова продукція підприємства, призначена для реалізації, а також його кошти: у розрахунках, на рахунках у банку, у касі тощо).
- \* 2. *По матеріально-речовинному змісту*: виробничі запаси (сировина, матеріали, паливо), товарні запаси, біологічні запаси; незавершене виробництво; готова продукція; розрахунки; кошти; інші оборотні активи.
- \* 3. *По практиці контролю, планування і управління*: **нормовані; ненормовані.**
- \* До *нормованих коштів* відносяться, як правило, всі оборотні фонди, а також та частина фондів обігу, що знаходиться у вигляді залишків нереалізованої готової продукції на складі підприємства.
- \* До *ненормованих коштів* відносяться всі інші елементи фондів обігу, тобто відправлена споживачам, але ще не оплачена продукція, усі види коштів і розрахунків.

#### 4. По ступеню ліквідності:

- \* - *абсолютно ліквідні кошти* (кошти і їхні еквіваленти, поточні фінансові інвестиції);
- \* - *швидко реалізуємі* (короткострокова дебіторська заборгованість, векселя отримані);
- \* - *повільно реалізуємі* (запаси, інші оборотні активи).

#### 5. По ступені ризику вкладення капіталу:

- \* - *із мінімальним ризиком* (кошти і їхні еквіваленти, поточні фінансові інвестиції);
- \* - *із малим ризиком* (дебіторська заборгованість (за виключенням сумнівної); виробничі запаси (окрім залежаних), залишки готової продукції і товарів (окрім тих, що не користуються попитом));
- \* - *із середнім ризиком* (незавершене виробництво; витрати майбутніх періодів);
- \* - *із високим ризиком* (сумнівна дебіторська заборгованість; залежалі виробничі запаси; готова продукція і товари, що не користуються попитом (ввійшли в попередні групи)).



- \* 6. По стандартах обліку і відображення в балансі підприємства: запаси, розрахунки, кошти, інші активи.
- \* 7. По джерелах формування: власні, позикові, залучені. Такий розподіл вказує джерела походження і форми надання підприємству оборотних коштів у постійне або тимчасове користування.

### *Основними задачами аналізу оборотних активів є:*

- вивчення зміни складу і структури оборотних активів; їх угруповання по основних ознаках;
- визначення основних джерел формування оборотних активів;
- оцінка ефективності використання оборотних активів;
- пошук резервів підвищення оборотності;
- розробка заходів щодо освоєння виявлених резервів. *Основними джерелами інформації для аналізу оборотного капіталу служать баланс, звіт про фінансові результати, примітки до фінансової звітності, облікові реєстри за рахунками бухгалтерського обліку класів 2 "Запаси", 3 "Грошові кошти, розрахунки і інші активи".*

## 2.Кругообіг оборотніх активів підприємства.

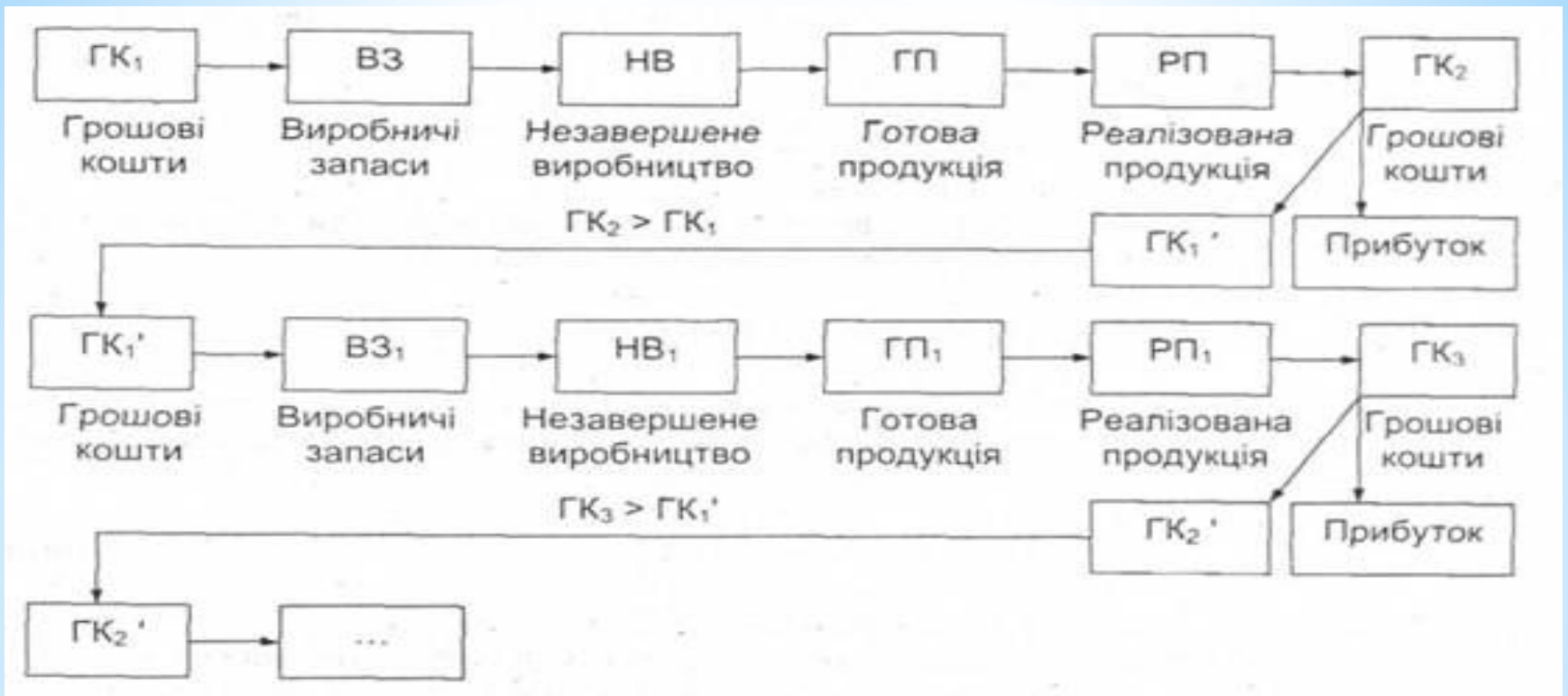
Прийнято виділяти три стадії кругообігу.

- \* 1. Оборотні кошти виступають у грошовій формі ( $ГК_1$ ) і використовуються для створення виробничих запасів (ВЗ).
- \* 2. Виробничі запаси споживаються в процесі виробництва, утворюючи незавершене виробництво (НВ) і перетворюючись на готову продукцію (ГП).
- \* 3. Готова продукція реалізується (РП), у результаті чого підприємство отримує необхідні кошти ( $ГК_2$ ), частина яких формує прибуток підприємства (йде на матеріальне стимулювання праці, формує фонд накопичення), а частина ( $ГК_1'$ ) - йде на поповнення виробничих запасів.

Кругообіг повторюється, й у такий спосіб постійно створюються передумови для продовження процесу виробництва.

Головною умовою формування і використання оборотних фондів є їх нормування. Нормування оборотних коштів представляє собою процес розробки і встановлення обґрунтованих норм і нормативів в сфері використання оборотного капіталу.

Нормами витрат є максимально припустимі абсолютні величини витрат сировини і матеріалів, палива й електроенергії тощо на виробництво одиниці продукції.



*Будь-який бізнес починається з деякої суми*

*готівкових грошей, які вкладаються в певну кількість ресурсів для виробництва.*

*На стадії виробництва ресурси втілюються в товар, роботи або послуги. Результатом цієї стадії є перехід оборотного капіталу з виробничої форми в товарну.*

\* **Оборотні кошти** — це сукупність коштів підприємства, що авансуються на створення оборотних фондів та фондів обігу і забезпечення їх безперервного кругообігу. Якщо оборотні фонди виступають у вигляді предметів праці, то фонди обігу — це кошти, вкладені в запаси готової продукції, товари відвантажені та в дорозі, а також кошти на рахунках та в касі підприємства. З огляду на це розрізняють оборотні кошти у сфері виробництва та у сфері обігу, які в сукупності своїй забезпечують безперервність виробництва та реалізації продукції. Оборотні фонди вступають у виробництво у своїй натуральній формі, та в процесі виготовлення продукції повністю споживаються. Після закінчення виробничого циклу, виготовлення продукції та її реалізації авансовані оборотні кошти відшкодовуються в складі виручки від реалізації продукції (робіт, послуг). Це створює можливість систематичного поновлення процесу виробництва, який здійснюється завдяки постійному кругообігу коштів підприємства. У своєму кругообігу оборотні кошти проходять послідовно три стадії: грошову, виробничу і товарну



*Після реалізації виробленого продукту оборотний капітал з товарної форми знову переходить в грошову. Розміри початкової суми грошей і виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) не збігаються за величиною. Отриманий фінансовий результат бізнесу (прибуток або збиток) пояснює причини розбіжності (рис. 10).*



Рис.10 Стадии кругооборота оборотных средств

- \* Час повного кругообігу оборотних коштів називається часом (періодом) обороту оборотних коштів.*
- \* Час (тривалість) обороту оборотних засобів являє собою один з показників оборотності . Іншим показником оборотності служить коефіцієнт оборотності.*
- \* Коефіцієнт оборотності - це кількість оборотів, яке здійснюють оборотні кошти за певний період; його розраховують за формулою*

$$K_{об} = \frac{P}{ОБС},$$

\* *Кругообіг оборотного капіталу (рис. 3.1) здійснюється протягом одного операційного циклу: грошові кошти авансуються у виробничі запаси, в процесі виробництва створюється нова продукція, продукція реалізується (можливо на умовах комерційного кредиту, що викликає появу дебіторської заборгованості), виручка за реалізовану продукцію надходить на розрахунковий рахунок і знову авансується у виробництво. Якщо підприємство функціонує ефективно, процес кругообігу оборотного капіталу забезпечує неперервність виробничого процесу та зростання капіталу підприємства, оскільки в цьому випадку виручка за реалізовану продукцію перевищуватиме кошти, авансовані у виробництво.*

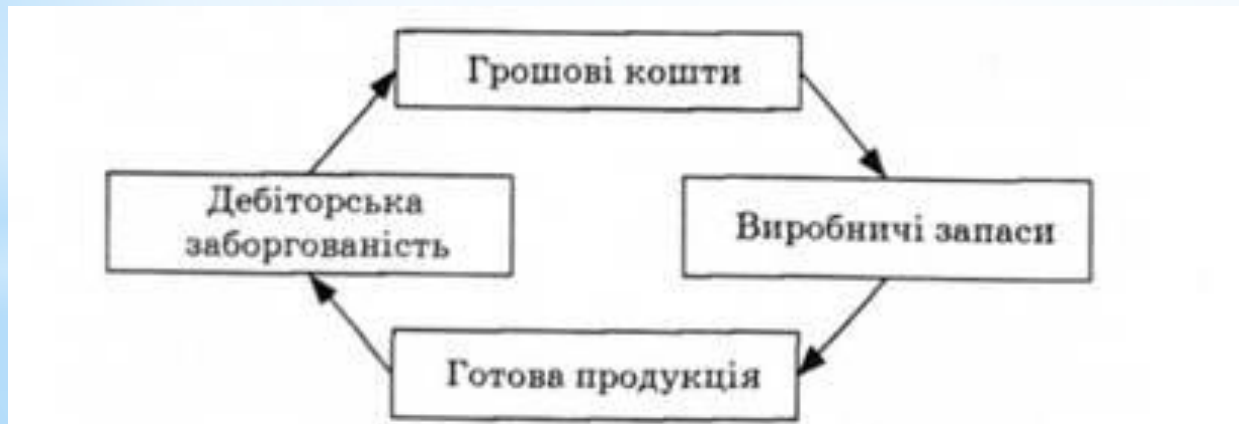


Рис. 3.1. Кругообіг оборотного капіталу підприємства

- \* **Оборотні активи** підприємства на відміну від необоротних мають досить рухливу структуру. При змінах на ринку залежно від сезону, роботи постачальників тощо запаси сировини, готової продукції та залишки на розрахунковому рахунку можуть коливатись у значних межах. При цьому завжди можна визначити максимальний і мінімальний рівні оборотних активів. Різницю між максимальним та мінімальним рівнем оборотних активів називають сезонною (змінною) складовою, оскільки при стабільній ситуації в економіці значні коливання рівня оборотних активів переважно пов'язані із сезонним характером діяльності підприємства.
- \* **Змінна складова** оборотного капіталу відображує додаткові оборотні активи, необхідні для забезпечення виробничого циклу в пікові періоди або як страховий запас. Так, при зростанні ділової активності збільшується обсяг продаж, що викликає збільшення товарно-матеріальних запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів та інших оборотних активів.
- \* **Системна складова** характеризує ту частину оборотного капіталу, потреби в якій залишаються відносно незмінними протягом усього операційного циклу. Іншими словами, це той необхідний мінімальний рівень оборотних активів, який потрібен для здійснення виробничої діяльності.



- \* **Високий рівень** страхового запасу та потреби в додатковому оборотному капіталі є необхідними для підприємств, що функціонують у країнах з перехідною економікою, оскільки саме додаткові запаси сировини, матеріалів, готової продукції забезпечують безперебійну роботу підприємства при збоях у постачанні та важко прогнозованому збуті.*
- \* **Оборотні активи** можна поділити на три основні складові: запаси, дебіторську заборгованість, грошові кошти та високоліквідні цінні папери.*
- \* **Запаси** – це активи, які утримуються підприємством для подальшого продажу для управління підприємством, споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг або перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва.*

Запаси включають:

- \* • *сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;*
- \* • *незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою й складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів;*
- \* • *готову продукцію, виготовлену на підприємстві та призначену для продажу;*
- \* • *товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;*
- \* • *малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більш як одного року або одного операційного циклу, якщо він триває більше за один рік.*

*Первісною вартістю запасів, що придбані за плату, є собівартість запасів, яка складається з таких фактичних витрат:*

- \* • *суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю);*
- \* • *суми, що сплачуються за інформаційні, посередницькі та інші подібні послуги у зв'язку з пошуком і придбанням запасів;*
- \* • *суми ввізного мита;*
- \* • *суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству;*

# Час обороту і його складові

- \* **Оборот фондів потребує** певного часу. Він розпочинається з моменту перетворення грошей на засоби виробництва і робочу силу і завершується створенням нової продукції та її реалізацією на ринку, тобто в обороті знову з'являються гроші. Час обороту фондів (капіталу) дорівнює часу виробництва і часу обігу.
- \* **Час виробництва** - це період, впродовж якого фонди (капітал) перебувають у сфері виробництва.
- \* **Важливою складовою часу виробництва є робочий період.** Він необхідний для перетворення предметів праці на готовий продукт.
- \* **Робочий період** - основна частина часу виробництва, що складається з тісно пов'язаних між собою робочих днів, годин, хвилин. Його обчислюють з допомогою нормування виробничих операцій. Тривалість робочого періоду в різних галузях виробництва неоднакова. Наприклад, у текстильній, швейній, взуттєвій промисловості робочий період вимірюють годинами, у машинобудівній промисловості - днями, у суднобудівній - роками.

- \* **Робочий період** є лише частиною часу виробництва. Є ще час перерв, що пов'язані з особливостями технологічних процесів. Наприклад, є час перерв, протягом якого предмети праці перебувають під впливом природних процесів: сушіння деревини, бродіння вина, хімічні реакції тощо. У тих галузях, де такий час виступає невід'ємною складовою технологічного процесу, час виробництва значно більший, ніж робочий період.
- \* **Скорочення часу виробництва** - один із шляхів підвищення ефективності виробництва. Цього досягають завдяки впровадженню у виробництво новітніх досягнень науки, нової техніки, прогресивних технологій, поліпшення організації виробництва.
- \* **Час обігу** - це час придбання засобів виробництва, переміщення товарів, їхнього продажу, зберігання товарних запасів, які підлягають реалізації.
- \* **Скорочення часу обігу** залежить від розвитку всіх видів транспорту, удосконалення засобів зв'язку і комерційної інформації, використання електронної техніки для прогнозування динаміки попиту і пропозиції, використання раціональної реклами.



### 3. Визначення потреби підприємства в оборотніх активах.

- \* Від правильного визначення потреби підприємств в оборотніх засобах значною мірою залежить ефективність їх використання. Надходження виручки від реалізації продукції (послуг) часто не співпадає у часі із споживанням матеріальних ресурсів. До отримання виручки від реалізації продукції оборотні засоби є джерелом фінансування поточних виробничих витрат підприємства. Проміжок часу від моменту споживання виробничих запасів, їх перетворення в готову продукцію до її реалізації може бути досить тривалим. Це обумовлює необхідність формування оборотніх засобів у певному розмірі.
- \* **Оборотні засоби** поділяють на нормовані й ненормовані. До нормованих належать всі оборотні фонди і готова продукція на складах підприємства. До ненормованих відносяться відвантажена готова продукція та готівкові й безготівкові грошові кошти підприємства.
- \* **Кожному підприємству** необхідно правильно визначати оптимальну потребу в оборотніх засобах. Це дозволить йому з мінімальними витратами отримувати прибуток, запланований при даному обсязі виробництва. Зниження величини оборотніх засобів обумовить нестійкий фінансовий стан, перебої у виробничому процесі і, як наслідок, зменшення обсягу виробництва та прибутку.



- \* *Заморожування коштів як у складських запасах готової продукції, так і в понаднормових залишках сировини, матеріалів та ін. обходиться підприємству дуже дорого, бо вільні грошові засоби можна використати більш раціонально для отримання додаткового доходу.*
- \* *Визначення потреби комунального підприємства в оборотних засобах повинно бути узгоджено з кошторисом витрат на виробництво і виробничим планом.*
- \* *У виробничому плані мають бути відпрацьовані питання, від яких залежать забезпечення виробництва і потреба в оборотних засобах. Завдання значно спрощується, якщо з постачальниками уже склалися певні господарські зв'язки, своєчасно укладено господарські договори і визначено всі умови поставок (ціни на товарно-матеріальні цінності, розміри партій, що поставляються, умови й форми розрахунків та ін.).*



- \* **Одночасно з визначенням кола** постачальників складається повний перелік сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, малоцінних і швидкозношуваних предметів, запасних частин, при необхідності (наприклад, у зеленому господарстві, водопостачальному господарстві та ін.) передбачається використання тари, що закупається, або власного виробництва, одноразового або багаторазового використання. На деяких підприємствах слід проробляти питання упакування певних видів продукції (наприклад, “квіти на зріз”), бо упакування поліпшує товарний вигляд продукції і потребує додаткових витрат.
- \* У **завершальній частині** виробничого плану відображаються витрати на виробництво та реалізацію продукції (послуг), що визначають її собівартість (експлуатаційні витрати підприємства). Саме ця величина виробничих витрат лежить в основі визначення потреби в оборотних засобах.
- \* **Планування оборотних засобів** полягає у розробці й встановленні кожним комунальним підприємством норм та нормативів оборотних коштів за окремими видами або групами матеріалів та інших товарно-матеріальних цінностей і витрат. Норми на матеріали, паливо виражаються в днях запасів; малоцінний інвентар, інструменти та швидкозношувані предмети - в грошових одиницях на одне робоче місце (а в лазнях - у грошових одиницях на одне роздягальне місце) та інших відносних величинах.

- \* **Крім норм** оборотних коштів підприємства розраховують також нормативи власних оборотних коштів у грошовому вираженні. Окрім методу прямого рахунку у фінансових розрахунках нормативу власних оборотних коштів використовують аналітичний і коефіцієнтний методи.
- \* **Норми оборотних** коштів визначають на строк роботи підприємства при даному обладнанні та технології. Нормативи власних оборотних коштів у грошовому вираженні розраховують кожний рік на підставі затверджених норм оборотних коштів і показників виробничо-фінансового плану на плановий рік.
- \* **Норми оборотних** коштів розробляються кожним підприємством з урахуванням технології, що прийнята на цьому підприємстві, умов та періодичності постачання і середньодобових витрат матеріалів та палива.
- \* **При розробці** норм оборотних коштів враховують заходи щодо прискорення оборотності оборотних коштів, бо чим менше часу оборотні кошти затримуються у виробництві та в обігу, тим їх менше потребує підприємство для забезпечення його безперервної роботи. Для забезпечення прискорення оборотності оборотних коштів необхідно опорядити складське господарство і так організувати розрахунки, щоб абонентська та інші дебіторські заборгованості були мінімальними.

- \* *Розміри норм оборотних коштів, виражені у відносних величинах, визначають, виходячи з умов постачання та збуту - часу на доставку (перевозку) сировини та матеріалів, системи і форм розрахунків та часу документообігу, тривалості періоду виробництва продукції.*
- \* *Для розрахунків норм інормативів власних оборотних коштів основні й допоміжні матеріали поділяють на дві групи. До першої групи відносять: сировину, основні й допоміжні матеріали, паливо (крім газу), які використовують у великих кількостях або на значну суму, до другої групи - всі останні допоміжні матеріали.*
- \* *Для кожного виду сировини, основних та допоміжних матеріалів, що входять до першої групи, а також для палива, визначають їх середньодобові витрати та норми оборотних коштів уднях. Одноденні витрати підраховують, поділивши суму річних витрат на цей матеріал - на 360 днів, а кварталних - на 90 днів*

- \* **Транспортний запас** визначається тривалістю доставки матеріалів (палива), зменшений на час обороту документів, тобто обмежений часом від моменту відправки до моменту оплати рахунків постачальника. При наявності декількох постачальників визначають середньозважену норму запасу в днях.
- \* Час, необхідний для приймання, розвантаження, сортування, складування та лабораторного аналізу, встановлюють за допомогою хронометражу цих робіт.
- \* Розмір поточного складського запасу сировини та матеріалів визначають залежно від частоти поставок. Поточний складський запас сировини та матеріалів (палива) в днях приймають у розмірі 50% від тривалості інтервалу між двома суміжними поставками. При наявності двох або декількох постачальників одного й того ж матеріалу частоту поставок визначають як середньозважену.
- \* Для розрахунку норм гарантійного (страхового) запасу визначають середнє фактичне відхилення поставок у попередньому році від середнього інтервалу. Це середнє відхилення і буде нормою гарантійного запасу. Однак вона не повинна перевищувати 50% поточного запасу навіть при іногородніх поставках.



## 4. Оборотність та тривалість обороту оборотних активів.

Прибутковість – показник, що характеризує рівень окупності сукупних витрат виробництва або його складових, у тому числі оборотних активів. Визначається діленням обсягу балансового прибутку на 1000 грн середньорічної вартості оборотних активів.

Найважливішими показниками, що характеризують використання оборотних активів, є їх оборотність та коефіцієнт оборотності.

Найважливішими показниками, що характеризують використання оборотних активів, є їх оборотність та коефіцієнт оборотності.

Оборотні активи підприємств весь час перебувають у русі, проходячи послідовно три стадії кругообігу: заготівельну, виробничу та реалізацій. Послідовне проходження оборотними активами стадії кругообігу із зміною форм вартості називається оборотністю.

Оборотність характеризується тривалістю одного обороту у днях та кількістю обертів за певний (аналізований) період, тобто коефіцієнтом оборотності.

Оборотність оборотних коштів визначає співвідношення між обсягом реалізованої продукції (Р) та розміром (середнім залишком) (Со) оборотних коштів підприємства за певний період (Д).

У розрахунках, з метою спрощення приймають: тривалість місяця - 30 , кварталу - 90 , року -

360 днів.

Для визначення оборотності оборотних коштів використовують такі показники:

1. Коефіцієнт оборотності (К) виражає кількість повних кругообертів оборотних коштів. Розраховується як співвідношення суми виручки від реалізації продукції (Р) і суми власних оборотних коштів (Со) за формулою:

$$K = P : Co.$$

2. Оборотність коштів у днях Од (тривалість одного обороту) найбільш наочно характеризує швидкість оборотності оборотних коштів. Тривалість одного обороту (Од) розраховують як співвідношення кількості днів у розрахунковому періоді (Д) до коефіцієнта оборотності за формулою:

$$Od = D : K.$$

3. Сума реалізованої продукції (послуг) Пр на 1грн. оборотних коштів Со. Цей показник, як і коефіцієнт оборотності, визначають за співвідношенням суми реалізації і середнього залишку власних оборотних коштів, але результат виражають в грн.

$$Pr = P : Co.$$



Оборотність оборотних активів є фінансовим якісним показником та має велике значення для підприємств. Що швидше обертаються оборотні активи, то менше їх потрібно для виконання плану виробництва та реалізації продукції і за інших рівних умов більший прибуток отримає підприємство й вищою буде його рентабельність. Якщо ж оборотність оборотних активів уповільнюється, то це спричинюється до додаткової потреби в них, неефективного їх використання та заморожування.

Прискорення оборотності оборотних активів має велике народногосподарське значення. При цьому із запасів підприємств вивільняються величезні суми коштів, які можна додатково спрямовувати на фінансування і розширення виробництва.

Боротися за прискорення оборотності оборотних активів потрібно одночасно на всіх трьох стадіях їх кругообігу шляхом скорочення часу на виробництво та обіг.

Основними шляхами скорочення часу обороту виробничих запасів є рівномірне завезення товарно-матеріальних цінностей; формування запасів потрібних цінностей у межах можливого мінімуму, що постійно забезпечують неперервність процесу виробництва; недопущення купівлі непотрібних та реалізації надлишкових матеріалів.



Прискорення оборотності оборотних коштів має важливе значення для кожного підприємства тому, що в результаті прискорення оборотності із обороту вилучаються кошти, які можна використати як для збільшення виробничої програми, так і на інші цілі. Для виявлення суми оборотних коштів, що вилучаються в результаті прискорення оборотності, слід визначити потребу оборотних коштів за звітний період, виходячи з фактичної суми обороту за даний строк і оборотності в днях за минулий період. Різниця між визначеним у такий спосіб розміром оборотних коштів і сумою коштів, що фактично брали участь в обороті за звітний період, і становить суму коштів, вилучених у зв'язку з прискоренням оборотності.

На комунальних підприємствах прискорення оборотності коштів досягається в основному в результаті зростання обсягів продукції (робіт, послуг), адже навіть при деякому зростанні оборотних коштів у зв'язку із збільшенням обсягу виробництва їх питома вага по відношенню до суми продукції, що реалізується, знижується, а отже коефіцієнт оборотності підвищується.

Комунальне господарство має відмінності від промисловості щодо методів прискорення оборотності оборотних коштів у сфері обігу. Поеднання функцій виробництва та реалізації і співпадіння цих процесів у часі виключає, як правило, можливість затримок реалізації продукції (послуг) комунальних підприємств. І все ж умови та практика розрахунків із споживачами істотно впливають на тривалість обороту оборотних коштів.



## Основними напрямками прискорення оборотності оборотних коштів комунальних підприємств є:

1. Щодо організації виробництва - впровадження нової техніки, удосконалення технологічного процесу з метою систематичного збільшення обсягу продукції (надання послуг); максимальна економія у витрачанні палива, матеріалів, інструментів та ін., ліквідація непродуктивних витрат та втрат у виробництві.
2. Щодо матеріально-технічного постачання - своєчасне укладання договорів та впорядкування договірних умов поставок у напрямку їх регулярності; впорядкування організації складського господарства підприємств у напрямку покращення умов зберігання матеріалів та палива, їх обліку та контролю за витрачанням.
3. Щодо реалізації продукції (послуг) - удосконалення системи розрахунків за надані послуги (продукцію), ліквідація простроченої абонентської заборгованості та вжиття необхідних заходів щодо своєчасного стягнення з споживачів належних платежів.

# \* Контроль від використання оборотних активів

Оборотні активи є однією із складових, що становлять матеріальну основу процесу виробництва. Від ступеня їх використання залежать кінцеві результати виробництва, фінансовий стан усіх підприємств. Покращання використання оборотних активів сприяє підвищенню рентабельності підприємств і, навпаки, погіршення використання таких активів і відволікання на позапланові цілі (капітальні вкладення, капітальний ремонт й інші витрати, що покриваються за рахунок спеціальних джерел), знижує їх ефективність, створює тяжкий фінансовий стан. Тому на підприємствах необхідно організувати систематичний контроль за використанням наявних оборотних активів.

## Цей контроль має включати перевірку:

- \* зберігання наявних у підприємства власних оборотних активів;
- \* правильності витрачання власних та позикових коштів, виявлення та ліквідацію надлишкових та непотрібних підприємству активів;
- \* ефективності здійснюваних на підприємстві заходів з економного витрачання на виробництво матеріальних цінностей та коштів.

Важливим етапом у контролі за використанням власних оборотних активів є систематичне порівняння фактичної їх наявності зі встановленою потребою (нормативом), оскільки як їх надлишок, так і нестача негативно позначаються на діяльності підприємства.

Надлишок власних оборотних активів – це різниця між фактичною їх наявністю та встановленим нормативом. Якщо ж норматив перевищує фактичну наявність оборотних активів, то у підприємства виникає їх нестача, яка є наслідком невиконання плану прибутку, використання оборотних активів не за призначенням.

Нестача власних оборотних активів на підприємствах покривається за рахунок прибутку, коштів резервного фонду.

При контролі за станом оборотних активів слід визначати наповненість нормативу (потребу) як за їх окремими елементами та групами, так і по підприємству загалом, виявляти причини відхилень.

Ефективність використання оборотних активів, врешті-решт, можна встановити, аналізуючи їх оборотність. Порівняння оборотності оборотних активів за поточний звітний період з оборотністю базисного періоду дає змогу встановити уповільнення або прискорення оборотності активів, визначити, як це вплинуло на їх вивільнення або заморожування, знайти причини уповільнення їх оборотності та намітити шляхи її прискорення. Ефективність використання оборотних активів підвищується при скороченні часу перебування їх у виробничих запасах, тривалості виробничого процесу, прискоренні реалізації продукції та оборотів коштів у розрахунках, збільшенні обсягів виробництва продукції та прибутку (чистого доходу) у розрахунку на кожну гривню оборотних активів видкість обороту оборотних засобів підприємства є однією з якісних характеристик фінансової політики підприємства. Чим більша швидкість обороту, тим ефективніше працює підприємство.

Збільшення питомої ваги виробничих запасів у структурі активів може свідчити про:

- \* зростання виробничого потенціалу підприємства;
- \* прагнення за рахунок вкладень у виробничі запаси захистити грошові активи підприємства від знецінення під впливом інфляції;
- \* нераціональність обраної господарської стратегії, внаслідок чого значна частина поточних активів іммобілізована в запасах, ліквідність яких може бути незначною.

При значному збільшенні запасів і затрат необхідно проаналізувати, чи не відбувається це збільшення за рахунок необґрунтованого відволікання активів з виробничого обороту, що призводить до збільшення кредиторської заборгованості і погіршення фінансового стану підприємства.

При аналізі розділу "Грошові кошти, розрахунки та інші активи" активу балансу необхідно звернути увагу на темпи росту дебіторської заборгованості, в тому числі простроченої, по векселях одержаних. Зростання цих статей балансу свідчить про надання підприємством товарних позик для споживачів своєї продукції. Кредитуючи їх, підприємство фактично ділиться з ними частиною свого прибутку. В той же час підприємство може брати кредити для забезпечення своєї господарської діяльності, що призводить до збільшення власної кредиторської заборгованості.

Для аналізу оборотності оборотних активів використовують три групи показників:

- \* 1) загальні показники оборотності всіх оборотних активів;
- \* 2) показники – складники загальної оборотності активів;
- \* 3) часткові показники оборотності окремих видів оборотних активів.

Перша група охоплює два показники оборотності:

- \* –загальний показник оборотності всіх оборотних активів у днях;
- \* –коефіцієнт оборотності оборотних активів у разях.

Показник загальної оборотності всіх оборотних активів у днях характеризує середній час авансування коштів в обороті підприємства. Його розраховують діленням середнього залишку всіх оборотних активів на одноденний чистий дохід (виручку) від реалізації.

Коефіцієнт оборотності активів показує, скільки раз вони зробили повний кругооборот у звітному періоді. Він розраховується діленням чистого доходу (виручки) від реалізації на середню величину оборотних активів. Його ще можна визначити діленням кількості днів у періоді на загальну оборотність активів у днях.



Показники оборотності всіх оборотних активів підприємства у звітному періоді порівнюють з їх оборотністю в попередні періоди, а також з відповідними показниками інших підприємств, які є близькими за своїми параметрами й умовами діяльності, або із серед-ньогалузевими показниками.

Прискорення оборотності оборотних активів веде до відносного вивільнення коштів з обороту і навпаки, сповільнення оборотності вимагає додаткового залучення коштів в оборот. Тому під час аналізу інтенсивності використання оборотних активів визначають вплив зміни їх оборотності на обсяг оборотного капіталу. Щоб визначити суму відносного вивільнення коштів з обороту чи додаткового їх залучення в оборот за час тривалості одного кругообороту активів, необхідно фактичний чистий одноденний дохід (виручку) від реалізації звітнього періоду помножити на кількість днів прискорення чи сповільнення оборотності активів. Якщо такий розрахунок проводиться за весь звітний період, отриманий результат множать на коефіцієнт оборотності оборотних активів у звітному періоді